

Vendar se včasih naveličam dolgotrajnega čakanja, in kadar me načenja obup, skušam odvrniti misli nanj. Koliko trpečih je še, ki ga ne poznajo, in koliko tistih, ki ga imajo za izmišljenega, in le zakaj se toliko trpinčim?

Toda ko me napadejo bolečine, znova pomislim nanj in se sprašujem, kdaj me bo nagradil s srečanjem. Za Vanasa po tem nisem nikoli več slišal in menda je celo za vselej odpotoval v tujino.

Popolnoma sem se prepričal, da moram najti šejha Zabalavija.

Da, moram ga najti...

Iz arabščine prevedla:

Mohsen Alhady in

Margit Podvornik-Alhady

Letošnji Nobelovec, Egipčan Nagib Mahfuz

MARGIT PODVORNIK-ALHADY

Nobelova nagrada za književnost je letos vendarle opozorila svet tudi na sodobno arabsko ustvarjanje s predstavitvijo prenikave in izvirne ustvarjalnosti egipčanskega pisatelja Nagiba Mahfuza.

Nezaupljivost in trdovratni predsodki do svetovno neopredeljenega, nesposobnost razsojevanja in velika jezikovna ovira (na katero se zdaj vsi soglasno sklicujejo), pa še geopolitični in drugi razlogi so sodobno arabsko književnost nenehno potiskali v temo prezrtosti in nerazumljenosti. Slovence pa, žal, tako in tako predramijo le zanesljivejše razsodbe močnejših in drznejših. Brez dvoma so k odkritju in vrednotenju sodobne arabske literature največ pripomogli Francozi, saj so dela s tega področja občuteno in neposredno odkrivali in prevajali. Prvi so tudi s kritičnim očesom opozorili na posebnosti sodobnega arabskega pesništva in proze. Tako so si prevedena dela arabske književnosti utrla pot do razsodišča stockholmskih akademikov, ki se pri pregledovanju del opirajo predvsem na francoske in nemške prevode.

Nagib Mahfuz se je rodil 11. decembra 1911. leta v stari kairski četrti. Študiral je filozofijo in zatem arabsko in svetovno književnost na kairski filozofski fakulteti, kjer je diplomiral 1934. leta. Od 1934–1971 je bil zaposlen v državni službi, najprej na Uradu za umetnost in cenzuro in kasneje kot generalni direktor in svetnik Egiptovske kinematografske družbe. Pregled ključnih del v razvoju njegove ustvarjalnosti:

- 1928/29. leta je objavil svojo prvo novelo v revialnem tisku,
- 1938. je s prvo zbirko novel, *Šepet norosti*, začel zanesljivo in samosvojo pot v arabski literarni sveti,
- leta 1945 se je s prvim romanom, *Novi Kairo*, spustil v svet romana, nato so leto za letom prihajali romani: *Han Elhalili* (1946), *Ulica Midak* (1947) in drugi,
- 1957. leta je napisal prvi roman svoje znamenite trilogije, *Bejn Alkasrejn*, *Kasr Ešok* in *Asukarija*,
- 1959. leta je izdal roman *Otroci Džebelavija*, delo je bilo prepove-

dano zaradi avtorjevega odnosa do vere, govori pa o človekovem večnem iskanju duhovnih vrednot,

– leto 1961 pomeni prelomnico v Mahfuzovem pisanju, z romanom *Tat in psi* je začel odpirati novo obliko romana in poseben slog v arabskem romanopisju, sam roman pretanjeno opozarja na zablode egipčanske države po revoluciji in je bil v Naserjevem času prepovedan,

– istega leta je izšla tudi njegova najizrazitejša zbirka novel, *Božji svet*,

– sledijo novi presenetljivi romani: *Prepelica v jeseni* (1962), *Blebet na Nilu* (1966), *Miramar* (1967) in drugi

V svojih prvih romanih je Nagib Mahfuz kritiziral angleški kolonializem in diktaturo kralja Faruka, ki je bil strmoglavljen leta 1952. Njegov roman *Karnak* je bil svoj čas prva kritika deformacij v egiptovski revoluciji, v njem je razkril oficirsko samovoljo, ki naj bi bila po njegovem glavni vzrok poraza v arabsko-izraelski vojni leta 1967. V vseh svojih delih se loteva tako političnih in etično-kulturnih problemov egipčanske družbe kot filozofskih in verskih vprašanj.

Švedska akademija je v Mahfuzovih delih poudarila pretanjene odenke, ki so zdaj bistroidno stvarni, zdaj izzivalno dvoumni, in ostro psihološko ter kulturno-kritično analizo oseb in dogajanja. Svojo razsodbo je utemeljila z Mahfuzovim prispevkom arabske pripovedne umetnosti k razvoju svetovnega romana kot literarne zvrsti in k osebnemu deležu k razvoju modernega knjižnega arabskega jezika.

Potrdila je izvirnost in moderno, popolnejšo obliko romana v arabskem svetu in iz pripovedništva izpostavila njegovo trilogijo *Bejn Alkasrejn, Kasr Ešok in Asukarijo*.

André Miquel, francoski profesor, prevajalec in pisatelj, je že pred podelitvijo nagrade dejal o Mahfuzovih delih, da so za študijo sodobnega arabskega romana izrednega pomena in da ima Mahfuz podobno zgodovinsko vlogo, kot jo je imel pred njim Flaubert v francoski literaturi, ko se je z njim rodil sodobni roman. Poudaril je dva vidika Mahfuzovega ustvarjanja, prvi je ta, da je s prenikavim pisanjem o egipčanski družbi ustvaril čisto, globoko arabsko literaturo, ki je hkrati tudi občečloveška, saj so njegove romane z zanimanjem sprejeli v Franciji in drugod. Drugi vidik pa je ta, da je preoblikoval, izpopolnil in prilagodil klasično književno arabščino v bolj preprosto in razumljivo obliko, a hkrati v lep knjižni jezik in v sodoben slog, ki je bil pred njim neznan.

Tudi pisatelj sam je priznal, da se je bil znašel na razpotju, v osiromašenem pogovornem jeziku ni mogel pisati, sestopiti iz okolja, v katerem poznajo samo ta jezik, pa prav tako ne. Tako je od 1945. leta od romana do romana nakazoval smeri novega literarnega jezika in sloga in pri tem pokazal veliko drznosti in izvirnosti.

Zaradi prožnejšega jezika in sloga lahko Mahfuzova dela berejo različni ljudje, preprostejši in izobraženi, prvi se opirajo na napeto in privlačno branje, drugi pa na presenetljivo prodornost in jasnovidnost.

Pisanje v sodobni arabščini in o arabski družbi je v poplavi prevedene zahodnjaške literature še drugače pomembno, saj z njim arabski avtorji utrjujejo in presoajo zavest in mišljenje v arabskem svetu; s takim kljubovanjem arabski pisatelji in pesniki ohranjajo in nadaljujejo drugačnost in posebnost arabskega islamskega sveta.

Švedska akademija je torej izpostavila trilogijo *Bejn Alkasrejn, Kasr Ešok in Asukarijo*. Vsi trije naslovi so imena uličic v starem jedru Kaira.

Pisatelj skozi tri generacije spremlja družino, skozi (in skozi osebnostni razvoj likov) pozorno in domiselno prikazuje spreminjanje egipčanske družbe od 1917. do 1944. leta in tja do julijske revolucije 1952 in padca monarhije. Mahfuz je začel pisati to trilogijo po petletnem raziskovanju. Obsega 1500 strani in je edinstven roman v arabskem svetu. Trilogiji pripisujejo izrazito monumentalni značaj in opise kairskih četrti primerjajo z Dickensovim opisom Londona, z opisom Petrograda Dostojevskega in z Zolajevim Parizom. Nekateri kritiki spominja *Bejn Alkasrejn* na Tolstoja in Balzaca, druge na Garcio Marqueza s čudovitimi psihološkimi ostrinami in z vmesnim baročnim okrasjem.

Pisatelj sam pravi ob tem, da je skozi opis ljudi prikazal spreminjanje egipčanske družbe, kajti življenje je moč spoznati iz najglobljih plasti ali le na površini. Bistvo egipčanske družbe je mogoče dojeti skozi peščico ljudi in velike razsežnosti je mogoče doseči prek majhnih vzorcev prav kakor prek širokih, neomejenih področij. Junak romana je Abd Elgavad, ki živi izrazito dvojno življenje, strogo javno in skrito zasebno, ker mu običaji ne dovoljujejo, da bi priznal različne plati svoje osebnosti; čas v katerem živi, zahteva, da je doma predstavnik tradicije in morale, da bi ta svoj dom lahko ohranil, zunaj njega pa živi po svojih predstavah.

Na koncu romana prevzame odgovornost za družino in stik s svetom njegova žena Amina, ki je vseskozi živela zaprta v veliki hiši in odrezana od sveta. Toda kljub tej spreobrnitvi v romanu pisatelj meni, da je naš svet svet moških in da si ga drugače ni mogoče zamisliti. Sončni sistem kroži okrog Sonca in ne okrog Lune, naj je ta še tako lepa in naj je Zemlja še tako pomembna.

In kaj pravi Nagib Mahfuz o svojem pisanju?

»Zame je pisanje večno mlada nevesta.

Za človeka je izražanje njegovih doživetij nujnost in človek čuti potrebo po kritični presoji svojih doživetij po tem, da jih znova odkriva skozi kulturo. To je v življenju nujno potrebno. Osnova za pisanje je vedno neke vrste ljubezen do določenega kraja, do ljudi, do kakega vzora. Meni stare kairske četrti pomenijo vse, zame so kot edinstvena soproga, zato je razumljivo, da iz njih izvirajo vsa moja doživetja, in najbolje se počutim takrat, kadar pišem o svoji uličici. Postala je simbol za ves svet in oblikoval sem jo, kakor sem hotel.

Vsi moji liki iz romanov izhajajo iz stvarnosti. Vendar je spreminjanje stvarne osebe v literarne skrivnost umetnosti romana. Iz drobnega, resničnega detajla, bodisi pod vplivom kake osebe, odnosa med ljudmi ali nekega pripetljaja in s pomočjo domišljije, lastnega doživetja in vizije se mi posreči ustvariti celo življenje, novo osebo, to je oseba romana. Nikoli nisem pisal z vnaprejšnjim načrtom. Vse ustvarjene osebe v romanih nosijo v sebi del zla, vendar ima njihova osebnost vedno dobre strani, ne glede na podlost drugih značajskih potez. Ljudi dojemam v njihovi trdi resničnosti in jih imam kot take tudi rad. Pogosto opisane osebe berejo moje knjige in se v njih ne prepoznajo. Usoda v romanu se razlikuje od resnične usode in ljudje se med obema izgubijo. Na splošno pa se osebnost iz psihološkega in vedenjskega zornega kota v času mojega pisateljevanja ni spremenila.

Človeka pritegne k pisanju oseben nagib, nato se mu vsiljujejo in vrivajo različne misli, ko opazuje svojo družbo. Tako pisatelj gradi osnove za svoja dela. Moja dela imajo določeno temo, v glavnem obravnavajo probleme in skrbi Egipčanov. Morda so se na začetku ukvarjala bolj z druž-

benimi problemi, sčasoma pa so jih nadomestila verska in filozofska vprašanja.

Pisatelj lahko lastna doživetja in izkušnje izprazni v liku kake osebe, kar je zelo nevarno. Jaz vse to shranjujem kot rezervo, iz nje črpam moči za dojemanje in presojanje druge osebe. Nikoli nisem napisal avtobiografskega romana.

Največji sovražnik umetnosti je slepo posnemanje. Slog predstavlja en vidik civilizacije, kot dom ali obleka. Najlepša hiša v Egiptu je lahko samo kamnita, ker je to slog, ki nam ustreza. In galabija nam vsekakor bolj ustreza od evropske obleke. In umetniški slog sledi istemu zakonu. V sebi nosim svojo kulturo. Bral sem notranji monolog in spoznaval zahodne literarne smeri, vendar se v nobenem teh slogov ne bi mogel izraziti, kajti svoje uličice od vsega začetka ne bi mogel opisati v simbolističnem ali v ekspresionističnem načinu, ker bi to ne bilo logično in razumljivo.

Slog vselej ustvari en sam pisatelj, drugi ga posnemajo. Nihče si ne more prisvajati stila, v katerem piše, ker je to nemogoče. Jaz pišem v slogu, ki mi ustreza, in se ne oziram na to, kakšno etiketo mu bodo prilepili. Tradicionalen, pravijo, toda za koga, glede na zahodnjaško literaturo? Morda, vendar nikakor ne gre za tradicionalizem, gre preprosto za slog, ki mi ustreza in za katerega si ne domišljam, da sem ga ustvaril. Pri pisateljevanju obstajajo pritiski, a svoboda ne more biti opravičilo, da bi pustili državo razpasti.

Bral sem pisatelje različnih šol, velike arabske pisatelje, kot so Taufik Alhakim, Al-Akkad, Taha Hussein in velikane svetovne književnosti. Kar sem bral, se samodejno prezrcali v moje delo, čeprav se sam nisem načrtno odločil, da bi pisal v tem ali v onem slogu.

Egiptovska kinematografija je prikazala moje romane stvarno in uspela. Roman je napisan za nekaj tisoč izobraženih bralcev, kinematografija pa ga naredi dostopnega milijonom, od katerih je 70% nepismenih. In četudi slika vsili nekaj umetniških in komercialnih sprememb in poenostavitvev, jih tudi stvarnost sama. Film je moje romane predstavil tistim, ki jih ne morejo brati tako, kot bi bilo zanje primerno.

Vera je to, da ima obstoj svoj smisel.«

Navedene izjave in misli Nagiba Mahfuzza so povzete iz njegovega intervjuja s Salwom Al Neimom, ki je bil objavljen v marčni številki francoske revije *Magazine littéraire* in iz intervjuja, ki ga je v arabščini imel na začetku leta za arabski oddelek BBC.

Predstavljena novela je z pisateljeve zbirke novel *Božji svet*, ki je izšla v Kairu leta 1961 in bila ponatisnjena v Beirutu leta 1972.

Pri transkribiranju iz arabščine v slovenščino sva se držala fonetičnega zapisa besed. Tako zapisujejo tudi drugi prevajalci. Npr. Mahfuz je fonetični zapis arabskega imena v slovenščini, Francozi so zapisali Mahfouz, ker tak zapis ustreza njihovi izgovorjavi. Tudi druga imena sva si prizadevala kar najbolj zvesto fonetično zapisati. Pri slovenjenju sva uporabljala izključno črke naše abecede, kajti arabski črkopis vsebuje veliko, našemu jeziku neznanih soglasnikov, za katere tudi lingvisti arabisti nimajo ustaljenega in enotnega fonetičnega zapisa. Če bi uporabila fonetični zapis lingvistov, bi lahko prišlo do velike nepreglednosti in zmede, še posebej v literaturi, zato sva slovenščini tujim črkam našla ustrezne zamenjave v našem črkopisu. Npr. naslov novele Zabalavi bi arabisti zapisali: Za'balāwi. Iz podobnega razloga sva opustila tudi podvojene soglasnike.